

Notatki z historii Galicji (cz. 2)

Ruch rewolucyjny lat 1848 – 1849 przetoczył się przez większą część państw Europy. Celem było obalenie feudalno-absolutystycznego ustroju i formowanie stosunków społecznych na zasadach władzy przedstawicielskiej, wyzwolenie zniewolonych narodów spod obcego panowania i ich polityczna samodzielność. W niektórych państwach wydarzeniom towarzyszyły ostre konflikty pomiędzy burżuazją i proletariatem (przykładem może być Francja), a w innych – ruchy wyzwolenie różnych narodów (Austria). Nabrzmiwanie i wybuch wystąpień rewolucyjnych poprzedziło pogorszenie życia ludności, wywołane nieurodzajem z poprzednich lat i kryzysem przemysłowo-finansowym, szalejącym w Europie w 1847 r. Te wydarzenia rewolucyjne z lat 1848–1949 doprowadziły do aktywizacji zarówno polskiego, jak i ukraińskiego życia narodowego w Galicji.

PETRO HAWRYŁYSZYN

13 kwietnia 1848 r. we Lwowie Polacy tworzą Centralną Radę Narodową, która reprezentowała interesy szlachty galicyjskiej, polskiego mieszczaństwa i inteligencji. Ta instytucja pragnęła odnowić polską państwowość. W tym celu zaczęto formować w Galicji okręgowe rady polskie i Gwardię Narodową. 1–2 listopada 1848 r. pomiędzy wojskami austriackimi i Gwardią Narodową odbyły się walki, w których ta ostatnia poniosła porażkę. Działalność Centralnej Rady Narodowej została zakazana.

Ukraińcy zorganizowali swe przedstawicielstwo we Lwowie nieco później. 2 maja 1848 r. utworzono Główną Radę Ruską, która ich reprezentowała. Do składu Rady wchodził przeważnie przedstawiciele duchowieństwa greckokatolickiego. Na jej czele stanął biskup Hrihorij Jachymowycz (1792–1863). W manifestie z dnia 10 maja Główna Rada Ruska ogłosiła jedność całego 1,5 milionowego narodu ukraińskiego. Oprócz tego proponowała utworzenie ze Wschodniej Galicji, Bukowiny i Zakarpacia oddzielnego Kraju koronnego w składzie imperium

POŻAR LWOWSKIEGO RATUSZA W 1848 R. PO AUSTRIACKIM OSTRZALE

austriackiego. Językiem urzędowym i oświaty miał być język ukraiński. Ukraińcy mieli też swoje mniejsze rady po miastach, a także oddziały gwardii narodowej i samoobrony. Przeprowadzono znaczne działania kulturalno-oświatowe. 19 października 1848 r. Główna Rada Ruska zwołała Sobór ruskich naukowców. W 1850 r. powstało towarzystwo „Galicyjsko-Ruska macierz”, otwarto Dom Ludowy we Lwowie. Zaczęła się ukazywać ukraińska gazeta „Zorza Galicyjska”.

W odróżnieniu od polskiej Centralnej Rady Narodowej ukraińska Główna Rada Ruska nie charakteryzowała się taką radykalnością. Ukraińcy mieli lojalny stosunek do Wiednia. Ukraińskie żądania narodowe napotykały na silną opozycję ze strony polskich polityków. Aby rozbić jedność ruchu ukraińskiego utworzyli oni przeciwagę Główniej Radzie Ruskiej nową organizację – Ruski Sobór i zaczęli wydawać gazetę „Dziennik Ruski”. Rada Główna otrzymała poparcie ze strony rządu austriackiego, który chciał mieć oparcie w galicyjskich Rusinach w walce z żywiołem polskim. Jednak rząd we Wiedniu nie kwapił się z zadowoleniem wymóg politycznych Rusinów, dlatego ich osiągnięcia ograniczyły się do sfery kultury.

Powstanie było inspirowane w warunkach kontrnarcia

sił prourzędowych w Imperium Austriackim. Powstańców poparli przedstawiciele Demokratycznego Towarzystwa Polskiego, przybyli do Galicji z emigracji. Po odmowie współpracy z polską Centralną Radą Narodową, zwolenniczką legalnych metod walki o zdobycie narodowo-terytorialnej autonomii Galicji w ramach Państwa Austriackiego, rozwinęli aktywną propagandę wśród dołów miejskich, Gwardii Narodowej i studenckiego „Legionu Akademickiego” i wysunęli hasło natychmiastowych radykalnych zmian politycznych.

Po powstaniu październikowym 1848 r. w Wiedniu wśród ludności Lwowa zaczęły się szerzyć apele o naśladowanie wiedeńskich powstańców. 1 listopada wojsko austriackie użyło broni przeciwko tłumom i to stało się impulsem do wybuchu powstania. W ciągu nocy na ulicach, otaczających Rynek, wzniesiono 25 barykad. Całe centrum miasta okazało się w rękach powstańców, robotników i rzemieślników. Ubrojeni byli w strzelby, kosy, siekiery i szable. Do nich dołączyła część Gwardii Narodowej i studenci „Legionu Akademickiego”.

Rankiem 2 listopada pomiędzy powstańcami i regularnymi wojskami rządowymi wybuchły zbrojne walki. Umiarkowane kierownictwo

GWARDIA NARODOWA W 1848 R. MAL. JULIUSZ KOSSAK, AKWARELA

Centralnej Rady narodowej, część Gwardii Narodowej i tzw. Komitet bezpieczeństwa społecznego starały się powstrzymać powstańców i zaczęły rozmowy z dowódcą wojsk austriackich gen. Hammesteinem. Jednak rozmowy trwały niedługo. O godz. 10. rano 2 listopada wydał on rozkaz ostrzelania miasta ogniem artyleryjskim. Zginęło 55 osób, 75 zostało rannych, spłonęły niektóre zabudowania Lwowskiego Uniwersytetu – dawnego klasztoru trynitarzy, spłonęła biblioteka uniwersytecka, Stary teatr, Akademia Techniczna i Ratusz. O godz. 12 delegacja pełnomocnych przedstawicieli miasta podpisała kapitulację.

3 listopada w mieście ogłoszono stan wyjątkowy. Kilkaset uczestników powstania oddano pod sąd wojskowy, Gwardię Narodową rozpuszczono, zakazano zebrań, działalności organizacji politycznych, zamknięto dzienniki – oprócz rządowych. W taki sposób utracono wiele zdobyczy rewolucji w Galicji.

Według historyków, porażka powstania we Lwowie, jak i w Krakowie, Pradze i Wiedniu spowodowała tymczasowy powrót absolutyzmu w Imperium Austriackim. Jednocześnie

powstanie zademonstrowało gotowość niektórych sił politycznych do dalszego podążania demokratyczną drogą rozwoju społeczeństwa. Jego upadek stał się lekcją dla wielu polityków, mówiącą, że obronę demokratycznego rozwoju, przyszłości narodu i realizację dążeń państwowych należy rozwiązywać nie na barykadach, lecz poprzez trwałą „pracę organiczną”. Polskie siły polityczne Galicji skorzystały z tych doświadczeń, co dało możliwość przygotować grunt pod odrodzenie państwowości w 1918 r.

Polacy, pomimo porażki tej rewolucji, zdobyli jednak pewne osiągnięcia na terenach Galicji. Gubernialne kierowanie Krajem zastąpiono Namiestnictwem. W 1849 r. namiestnikiem Galicji został hrabia Agenor Gołuchowski (1812–1875), pochodzący ze znanego polskiego rodu szlacheckiego. Zajął on ugodową pozycję wobec Wiednia, przy jednoczesnym wspieraniu dążeń polskich. Na tej podsadzie trwał do 1859 r. Ukraińcom udało się wywalczyć katedrę filologii ukraińskiej na Uniwersytecie Lwowskim, na czele której stanął Jakub Hołowacki.

Rewolucja 1848–1849 r. poniosła klęskę. Większość politycznych i socjalnych swobód, zdobytych przez narody Europy, zostało odebrane na okres restauracji obalonych przez nie reżymów. Jedynym osiągnięciem było skasowanie pańszczyzny. Rewolucja nadała impuls do formowania liberalizmu, doprowadziła do zmian strukturalnych w systemie zarządzania państwami, sprzyjając stopniowemu przejściu do konstytucyjnych norm życia społeczeństw. Wzmogły się ruchy narodowe i uformowano pojęcie tożsamości narodowej.

Na podstawie:

1. Грицак Ярослав Йосипович. Нариси з історії України: формування української модерної нації. Київ: Генеза, 2000. 249 с.

2. Дейвіс Норман. Боже ігрище: історія Польщі; пер. з англ. П. Тарашук. К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2008. 1080 с.

3. Кралюк П. Українці і поляки. 1000 років (не)порозуміння. Харків, Фоліо, 2021. 317 с.

4. Польша – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Мєнджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника; Ін-т нац. пам’яті, Коміс. переслідування злочинів проти пол. народу. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам’яті, 2015. 365 с.

5. Стеблій Ф. І. Львівське повстання 1848 // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2009. Т. 6

GWARDIA NARODOWA NA PLACU AM HOF WE WIEDNIU W 1848 R. OBRAZ POWSTAŁ W 1848 R.